

ÇEVREN DERGİSİ'NDE FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA'NIN YANSIMALARI

Raşit Koç-Mustafa Said Kıymaz

■ Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Fazıl Hüsni Dağlarca, eserleriyle yalnızca Türkiye'de değil, yurt dışında yaşayan Türk toplulukları arasında da etkili olmuş bir sanatçıdır. Yalın dili, özgün anlatımı ve kendine has üslubuyla Türk şiirinde ayrıcalıklı bir yer edinen Dağlarca, sonraki kuşak şair ve yazarlar üzerinde de iz bırakmıştır. Eserleri, Türkiye'nin yanı sıra Balkanlarda yaşayan Türk edebiyatı çevrelerinde de ilgi görmüş; özellikle dil ve üslup özellikleri bakımından çeşitli yazarlara esin kaynağı olmuştur. Bu yönüyle Dağlarca, Türkçenin farklı coğrafyalardaki edebî gelişimine katkı sağlayan önemli isimlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Koç'a (2023) göre, Eski Yugoslavya coğrafyasında yetişen Türk şair ve yazarlarından Necati Zekeriya ile Nusret Dişo Ülkü, dil ve üslup özelliklerinin yanı sıra Türkçeye bağlılıkları bakımından da Fazıl Hüsni Dağlarca'nın etkisini taşımaktadır. Bu etki, özellikle Nusret Dişo Ülkü'nün şiirlerinde belirgin biçimde hissedilmektedir.

Necati Zekeriya'nın bazı çocuk şiirleri, tema ve söyleyiş özellikleri bakımından Fazıl Hüsni Dağlarca'nın çocuk şiiri anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim Necati Zekeriya'nın *Yeşil Nerde* adlı şiir kitabında kullandığı soru cümlesine dayalı söyleyiş biçimine, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah* adlı eserinde de rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra, Necati Zekeriya'nın *Ağaçlar Dile Gelse* adlı kitabındaki şiir başlıkları (Çınar, Kavak, Akkavak, Salkımsöğüt, Akasya, Çam, Selvi, Kayın), Fazıl Hüsni Dağlarca'nın *Bitkiler Okulu* adlı eserindeki doğa merkezli tematik yaklaşımı çağrıştırmaktadır (Kıymaz, 2020).

Bugünkü Kuzey Makedonya'da yetişen Balkan Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden İlhami Emin, Dağlarca'nın Nusret Dişo Ülkü üzerindeki etkisini değerlendirirken şu görüşlere yer verir:

Henüz lise sıralarındayken karalamış olduğu ilk şiirlerinden bugüne gelişmesini yakından izlediğim Nusret Dişo Ülkü'nün iki özelliği ayrıca ilgimi çekti: Türkçeye Ataçvari ve Dağlarcavari tutkusu ile Türkçülüğü. Türkçemizin Dağlarcavari tutkusunun köklerini belki, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın bir zamanlar çıkardığı minik Türkçe gazetesinde aramalıyız. (Ülkü, 2011: 9)

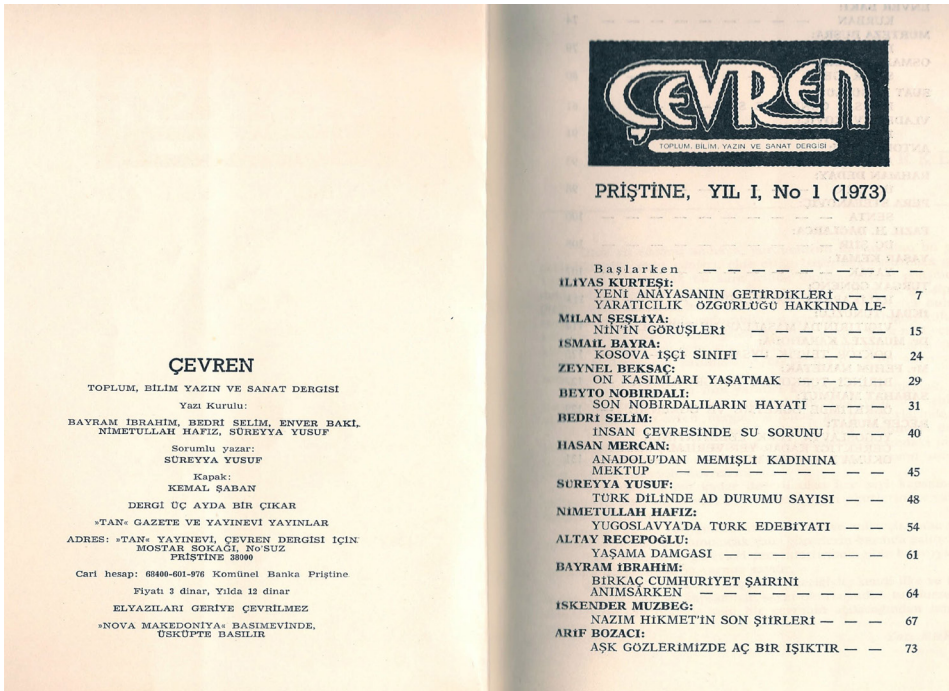
Bu değerlendirme, Dağlarca'nın yalnızca şiir dili ve üslubuyla değil, Türkçeye duyarlılığıyla da Balkan Türk şairleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Eski Yugoslavya'daki Türklerin Fazıl Hüsni Dağlarca'ya gösterdiği ilgi karşılıklı bir nitelik taşımaktadır. Dağlarca da Balkan coğrafyasına ve burada yaşayan Türk toplumuna yakın ilgi göstermiş, bu topluluğa duyduğu takdiri çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Nitekim şu sözleri bu yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır: “...120 bin Yugoslavya Türk'ü. Bu, İstanbul'da bir semt demektir. Ama siz, iki ülkeyi birbirine bağlamaktaki köprücülük hususunda ve yazın dalında bir ülke kadar büyük işler yapıyorsunuz...” (Mercan, 1985: 12) Bunun yanı sıra, Dağlarca'nın çocuklara yönelik ilk şiir kitabı olan *Açıl Susam Açıl*, Üsküp'te “Sevinç Kitapları” dizisi içerisinde yayımlanmıştır (Dağlarca, 1967).

Dağlarca'nın Türkiye'de şiirlerini en sık yayımladığı dergiler *Varlık* ve *Türk Dili* olmuştur (Şimşek, 2025). Balkanlarda ise *Çevren*, Dağlarca'nın şiir ve yazılarının düzenli olarak yayımlandığı önemli bir edebiyat dergisi olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, Dağlarca'nın eserlerinin yalnızca Türkiye'de değil, başta Balkanlar olmak üzere eski Doğu Bloku ülkelerinde yaşayan Türk toplulukları tarafından da ilgiyle takip edildiğini ve genç şairler ile yazarlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu etkinin yansımaları, yurt dışında yayımlanan edebiyat ve dil dergilerinde de açıkça görülmektedir. Söz konusu dergilerden biri, Eski Yugoslavya Dönemi'nde Kosova'nın Priştine şehrinde yayımlanan *Çevren* dergisidir. *Çevren*, 1973-1992 yılları arasında yaklaşık yirmi yıl boyunca yayımlanmış; toplam 92 sayı ve bir özel sayıyla Balkan Türk edebiyatının önemli süreli yayınlarından biri olmuştur.

Bu çalışma, *Çevren* dergisinde Fazıl Hüsni Dağlarca hakkında yayımlanan yazıları ve şaire ait metinleri inceleyerek, Dağlarca'nın Balkan Türk edebiyatındaki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çevren dergisinin yayın kimliğini ve içerik yapısını ortaya koymak amacıyla, ilk sayısına ait künye bilgileri ile içindekiler bölümü aşağıda sunulmuştur:

Görsel 1: Çevren Dergisinin İlk Sayısının Künyesi ve İçindekiler Bölümü

Çevren Dergisinde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Yansımaları

Çevren dergisinde Fazıl Hüsnü Dağlarca'yla ilgili ilk yazı, derginin ilk sayısında yayımlanmıştır. Bayram İbrahim'in kaleme aldığı yazının başlığı "Birkaç Cumhuriyet Ozanını Anımsarken"dir. Yazıda, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türk edebiyatının yeni bir canlılık kazandığı; Cumhuriyet öncesinde sanatçı ile halk arasında bulunduğu belirtilen mesafenin ise bu dönemde ortadan kalktığı vurgulanmaktadır. Bayram İbrahim'e göre Dağlarca, "Çanakale Destanı" adlı şiirinde yalnızca halkının kahramanlığını dile getirmekle kalmamış, aynı zamanda evrensel insan sevgisine de ulaşmıştır. Yazar, Dağlarca'nın şiir anlayışını ve sanatçı kimliğini şu sözlerle değerlendirmektedir:

Dağlarca insanlar arasında ayırım duvarını yıkmış dünyanın güçlü bir ozanı. Dağlarca'daki orijinal değer diğer sanatçılardan üstün gelmektedir. Çünkü Dağlarca'da ne eski Romen şiirinden ne eski Yunan şiirinden düşünce kırıntıları vardı. O halkın düşüncesinden, Atatürk'ün özgürlük suyundan beslenmektedir. Kemalizm ise insanlık felsefesidir, insanlık sevgisidir. (İbrahim, 1973: 65)

Bu değerlendirme, Dağlarca'nın yalnızca güçlü bir şair olarak değil, Cumhuriyet'in kültürel değerlerini ve Atatürk düşüncesini evrensel insan sevgisiyle

bütünleştiren bir sanatçı olarak da algılandığını göstermektedir.

1973 yılında yayımlanan ilk sayıda Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın üç şiiri "Üç Şiir" başlığı altında yayımlanmıştır. Bu bölümde "Neruda", "Oh Kenti-Ohri" ve "Erdede Olan" adlı şiirlere yer verilmiştir. "Neruda" adlı ilk şiirde, Nobel Ödüllü Pablo Neruda'nın faşizm karşıtı mücadelesi ve barış yanlısı duruşu saygıyla anılmaktadır. "Oh Kenti-Ohri" başlıklı ikinci şiirde, gölü ve doğal güzellikleriyle tanınan Ohri ele alınmaktadır. "Erdede Olan" adlı son şiirde ise barışın insan ruhunda yeşerttiği olumlu duygular işlenmektedir (Dağlarca, 1973: 105-106).

Bu üç şiir birlikte değerlendirildiğinde, Dağlarca'nın yalnızca millî temalara değil, evrensel barışa, insanlığa ve Balkan coğrafyasına ilişkin duyarlılıklara da şiirlerinde yer verdiği görülmektedir.

4. sayıda Fazıl Hüsnü Dağlarca ile ilgili ilk yazı Nurullah Ataç imzasını taşımaktadır. Ataç bu yazısında Fazıl Hüsnü Dağlarca hakkında övücü sözler söylemiştir. Onun ne eski ne de yeni şairlere benzemediğini vurgulayarak, şairin dilinin sağlamlığını ve güzelliğini okurlar olarak anlayamadıklarını belirtmektedir. Bu durumun oluşmasının sebebi olarak ise yeteri kadar Dağlarca okumadıklarını göstermektedir.

Haksızlık ediyoruz Bay Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya dedim, gene de söyleyeceğim. Onun sözünü ediyoruz, kendisini tanıtmaya çalışıyoruz, öden kazanmasında, kitaplarının satılıp tükenmesinde, günümüzün en iyi şairlerinden biri sayılmasında elbette bizim de bir payımız var. Ama onun eserlerini içimize sindirmiyoruz, şundan bundan açılınca onun birkaç mısrasını hatırlayıp anmıyoruz. (Ataç, 1974: 97)

4. sayının 98-100. sayfalarında Doğan Hızlan'ın kaleme aldığı "Tek Başına Bir Okul Dağlarca" başlıklı yazıda Hızlan, bu yazıda Dağlarca'nın şiir anlayışını ve üslubunu değerlendirirken, "Dağlarca'nın şiiri kendi içinde kabaran bir mayayı andırır." (Hızlan, 1974: 98) ifadesini kullanmaktadır. Hızlan, Dağlarca'nın Türkçeye katkısını ise şu sözlerle vurgulamaktadır: "Hele öz Türkçeye getirdiği şiirsel tat onun edebiyat tarihindeki yerini pekleştirecektir. Dil arılaşması serüveninde onun çalışmaları önemli bir yer tutar." (Hızlan, 1974: 100)

Hızlan'ın değerlendirmeleri, Dağlarca'nın yalnızca güçlü bir şair olarak değil, aynı zamanda Türkçenin gelişimine katkı sağlayan bir dil ve üslup ustası olarak da algılandığını göstermektedir.

Bu sayıda Dağlarca üzerine yayımlanan ikinci yazı, Slavolyub Cinciç tarafından kaleme alınmıştır. Yazı, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Struga Şiir Akşamları'nda Altın Çelenk Ödülü'nü kazanması vesilesiyle yayımlanmıştır. Bugünkü Kuzey Makedonya'nın Struga kentinde 1966 yılından bu yana düzenlenen Uluslararası Struga Şiir Akşamları, dünyanın farklı ülkelerinden şairleri bir

araya getiren önemli edebiyat etkinliklerinden biridir. Dağlarca, 1974 yılında bu festivalin en önemli ödülü olan Altın Çelenk Ödülü'ne layık görülmüştür. Cinciç, Dağlarca'nın bu ödüle layık görülme gerekçelerini şu sözlerle açıklamaktadır:

Struga Şiir Akşamlarının Altın Çelengini bu yıl sivrilmiş Türk ozanı Fazıl Hüsni Dağlarca kazandı. Çağdaş Türk şiirinin bu üstünkişisi yazınsal çalışmalarını süresince kendi memleketinde ve dışarıda çok kez başarı belgesi elde etmiştir (Şiir ödülü -Yeditepe, Türk Dil Derneği'nin ödülü, Pittsburgh International Poetry Forumu'nun ödülü vb.). Nobel ödülü için önerilen adaylardan biri olduğunu da katmış olursak, neden şiirinin sadece Türk okuyucusunun değil, Avrupa kültür ve yazın çevrelerinin de dikkatini çektiği belli oluyor. (Cinciç, 1974: 101)

Bu değerlendirme, Dağlarca'nın 1970'li yıllarda yalnızca Türkiye'de değil, uluslararası edebiyat çevrelerinde de tanınan ve saygı gören bir şair olarak algılandığını göstermektedir. Ayrıca *Çevren* dergisinin bu ödülü Balkan Türk okuyucusuna ayrıntılı biçimde aktarması, derginin Türkiye ile Balkanlar arasındaki edebî ve kültürel etkileşime verdiği önemi de ortaya koymaktadır.

Çevren dergisinin 4. sayısında Dağlarca üzerine yayımlanan bir diğer yazı, Dr. Gane Todorovski tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazı da Dağlarca'nın Altın Çelenk Ödülü'ne layık görülmesi nedeniyle yayımlanmıştır. Dağlarca'nın şiirlerinden bir bölümünü Makedoncaya çeviren Todorovski, şairin eserleri hakkında şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

1974 yılının yazından temmuz, ağustos aylarından bende kalan en derin izlenim, bu yıl Struga Şiir Festivali Altın Çelenk ödülünü kazanan Türk ozanının şiirleri olacaktır. Sabah çok erken onun şiirleriyle uyandım, gecenin geç saatlerinde onun şiirleriyle girdim yatağa. Günlerce masam üzerinde duran şiir betikleriyle başbaşıydım, bazan kolay görünen, bazan hiç görünmeyen; bazan yakın, bazan çok uzak acunlar içindeydim. Yaşamamın ayrılmaz bir parçası olmuştu bu şiirler, bilmediğim, anlamadığım dünyaları seriyordu önüme, büyük bir anıt gibi her gün biraz daha büyüyordu, yükseliyordu gökyüzüne. Geçmiş süreyle, gelecek süre karışıyordu birbirine, yeni çevrenler açılıyordu, büyüyordu yeni alanlar. Büyük bir değeri Makedonca sözcüklerle yaşatmaya, başka bir dilde bu şiirlere yeni yaşam sağlıyordum... Severecek, duyarak, yaşayarak oluyordu tüm bunlar. (Todorovski, 1974: 105)

Todorovski'nin bu değerlendirmeleri, Dağlarca'nın şiirlerinin Balkan edebiyat çevrelerinde güçlü bir estetik etki yarattığını göstermektedir. Ayrıca bir çevirmenin tanıklığıyla dile getirilen bu ifadeler, Dağlarca'nın şiir dünyasının farklı dillere aktarılabilirlik ölçüsünde evrensel bir nitelik taşıdığını da ortaya koymaktadır.

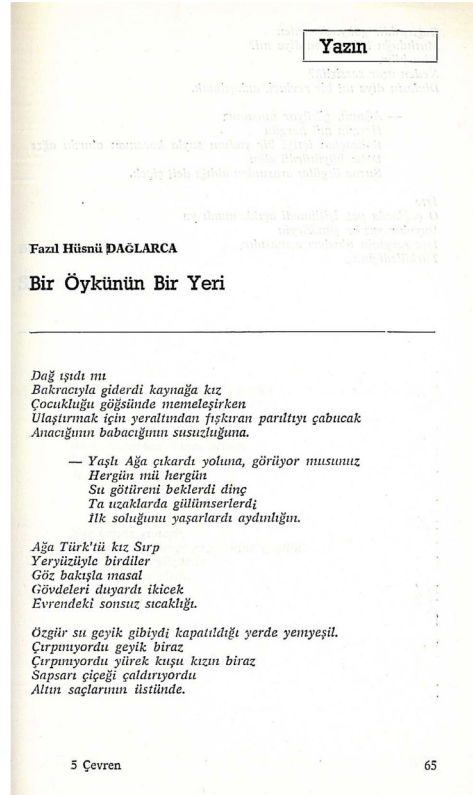
Çevren dergisinin 4. sayısında Dağlarca'ya ilişkin değerlendirme yazıları ve şiirlere geniş yer verilmesi, bu sayıya âdeta özel sayı niteliği kazandırmaktadır. Söz konusu değerlendirme yazılarının yanı sıra, "Seçme Şiirler" başlığı altında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Her Şeyin Sustuğu Yer", "Bu Eller miydi", "Emziriyordu", "Yağmursuz Köy", "Zaman Pırıltısı", "Dün-yaca", "Asılmış", "Savcıya" ve "Kara Sessizlik" adlı şiirleri de yayımlanmıştır (Dağlarca, 1974: 113-117).

Bu durum, *Çevren* dergisinin Dağlarca'yı yalnızca hakkında yazılar yayımlanan bir şair olarak değil, eserlerini doğrudan okurla buluşturan öncelikli edebî şahsiyetlerden biri olarak gördüğünü göstermektedir.

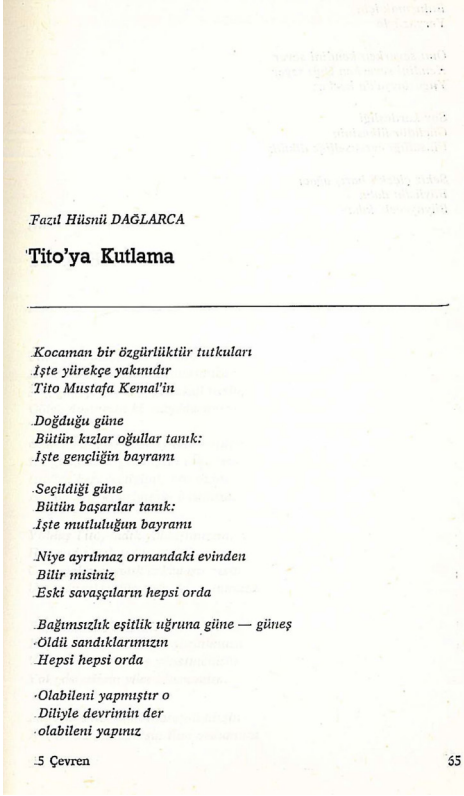
4. sayının ardından yayımlanan yedi sayıda Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait herhangi bir şiir ya da değerlendirme yazısına yer verilmemiştir. Şair, derginin 11. sayısında "Aramak" adlı şiiriyle yeniden yer almıştır. Şiirde arayış, bilinmezlik ve insanın varoluşuna ilişkin düşünceler işlenmektedir (Dağlarca, 1976: 113).

Şair, derginin 12. sayısında "Bir Öykünün Bir Yeri" adlı şiiriyle yeniden okur karşısına çıkmıştır (Dağlarca, 1976: 65-66).

Çevren dergisinin 14. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Yugoslavya Devlet Başkanı Yosip Broz Tito için yazdığı bir şiir yayımlanmıştır. Şiirde Dağlarca, Tito ile Mustafa Kemal'i ortak insani değerler ve idealler etrafında birlikte anmakta; iki lider arasında gönül yakınlığına vurgu yapmaktadır (Dağlarca, 1977: 65-66). Krasniç'in (2006: 49) tezinde aktardığı bilgilere göre, söz konusu şiir Yugoslavya'da geniş yankı uyandırmış ve o tarihe kadar Türkiye'den bir şair tarafından Tito'ya yazılan ilk şiir olma özelliğini taşımıştır. Aynı şiir, 1984 yılında yayımlanan *Çevren* özel sayısında ikinci kez okurla buluşturulmuştur. Şiirin ikinci kez yayımlanması, hem Dağlarca'nın *Çevren* dergisi açısından taşıdığı önemi hem de Balkan okuyucusu nezdinde gördüğü ilginin sürdüğünü göstermektedir. Bu şiirin *Çevren* dergisinde yayımlanması,

Görsel 2: "Bir Öykünün Bir Yeri" Şiiri

Görsel 3: "Tito'ya Kutlama" Şiiri

Süreyya Yusuf'a ilişkin izlenimlerini aktarmakta ve onun Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya duyduğu derin saygıya dikkat çekmektedir:

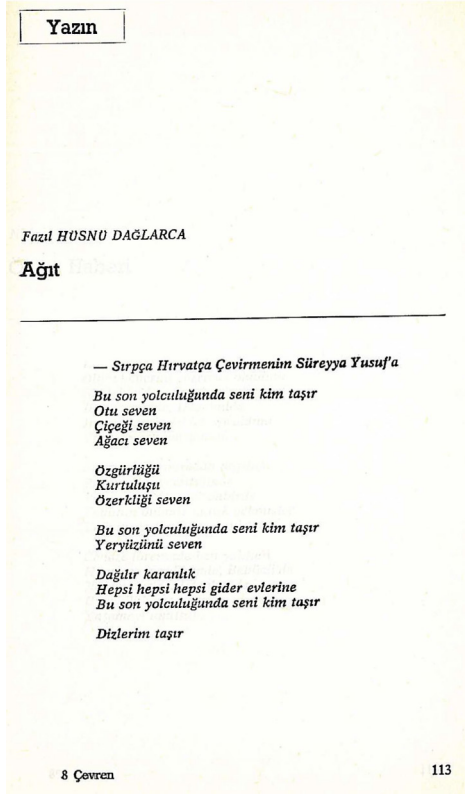
...Ve bu değerli ozanla ilgili her ne zaman söz ediliyorsa, S. Yusuf: "Dağlarca, Türkiye'nin yaşayan en iyi ozanıdır." demekten kendini alamıyor. İnanmamak olanaklı değil ya, giderek biz de tanığı oluyoruz bu yargının. (Mercan, 1977: 47)

Mercan'ın aktardığı bu değerlendirme, Süreyya Yusuf'un Dağlarca'yı yalnızca önemli bir şair olarak değil, Türk şiirinin önde gelen temsilcilerinden biri olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu tanıklık, Türkiye ile Eski Yugoslavya'daki Türk edebiyat çevreleri arasında kurulan yakın kültürel ve edebî ilişkilerin de somut göstergelerinden biridir.

Dağlarca'nın yalnızca şiirleriyle değil, Balkan coğrafyasına yönelik kültürel ve düşünsel ilgisiyle de derginin yayın çizgisinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

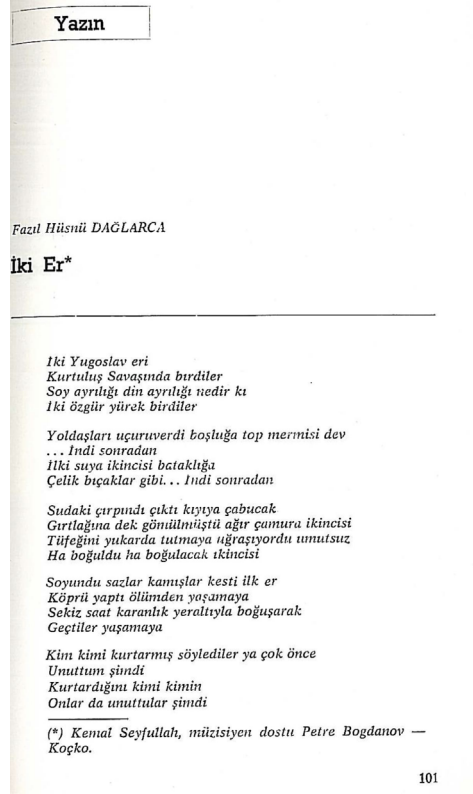
Çevren dergisinin 15. sayısının "Yazın" bölümünde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Ağıt" başlıklı şiiri yayımlanmıştır. Şiir, Yugoslavya'da gazeteci, çevirmen, şair ve yazar kimliğiyle tanınan Süreyya Yusuf'a ithaf edilmiştir. Süreyya Yusuf, Türkiye'de yaz tatilini geçirdiği Balıkesir'in Ören beldesinde 19 Temmuz 1977 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Süreyya Yusuf'un oğlu Sabit Yusuf da Kuzey Makedonya'nın Gostivar şehrinde şair ve yazar olarak edebî faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu ithaf, Dağlarca ile Eski Yugoslavya'da yaşayan Türk edebiyat çevreleri arasındaki yakın kültürel ve edebî ilişkilere işaret etmektedir (Dağlarca, 1977: 113).

Süreyya Yusuf'un vefatının ardından yayımlanan aynı özel sayıda Hasan Mercan, günlüklerinden hareketle

Görsel 4: "Ağıt" Şiiri

Çevren dergisinin on yedinci sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "İki Er" adlı şiiri yayımlanmıştır. Şiirde sözü edilen iki kişi, Yugoslavya'daki Türk kültür ve sanat çevrelerinin tanınmış isimlerinden siyasetçi ve diplomat Kemal Seyfullah ile besteci, opera sanatçısı ve şarkıcı Petre Bogdanov Koçko'dur (Dağlarca, 1978: 101).

Görsel 5: "İki Er" Şiiri

Çevren dergisinin 18.-19. sayılarında yine "Yazın" bölümünde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın iki şiiri yer almaktadır. "Sesaydınlık" ve "Özgürlük Üzerine Dörtlükler" (Dağlarca, 1978: 119).

Yazın

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Sesaydınlık

Batı sınırdır Yugoslavya
Türkçemizin
Orda »oğaçlar« yeşerdi mi çiçek açtı mı
Başlar evrenselliğini
Artık doğa güzelliği benim sizin

Üsküp
Batı sınırdır Türkçemizin
Söylemeye dinlemeye
Git git
Yorulmaz dizin

Batı sınırdır Priştine
Türkçemizin
Aşar da çağları genç
Köpekleri yüze değer
»Derentin ırmağın çağlayanı denizine

Prizren Arnavutluğa dayanmış
Batı sınırdır Türkçemizin
Sözcükler kardeşliğe dönüşür orda
Anlaşıldı sevgi olduğu
Bir dildeki gizlin

ÖZGÜRLÜK ÜZERİNE DÖRTLÜKLER

Köle
Sırttır
Efendiye
Sırttaki

119

Görsel 6: "Sesaydınlık" ve "Özgürlük Üzerine Dörtlükler" Şiirleri

Derginin 20. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Mutluluğun Sesi" adlı şiiri yayımlanmıştır (Dağlarca, 1978: 63).

Yazın

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Mutluluğun Sesi

Senin yıldızlarını elimle sayıyorum
İşte bir gökyüzüdür bizim sevgimiz yerde

Birbirine karışmış mavilikle aydınlık
Balcıların arar hep kuş nerde Tanrı nerde

Karanlıklarla başlar sürüp gider saçların
Hadi sonsuzluk olsun benim üstüme ser de

Aklıyı içimizin sevişmek denen saray
Okunuyor türkümüz yüzbin yıllık mermerde

Solukların ki çiçek seninle dolu yüzüm
Senin çiçeklerinden oluşan gecelerde

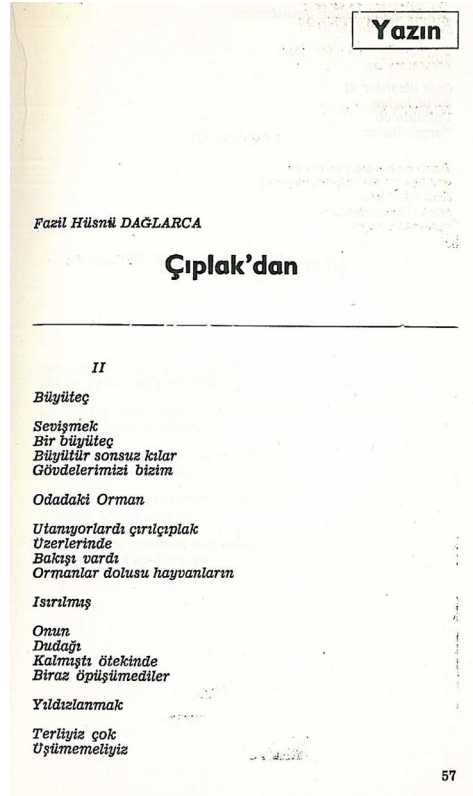
Görsel 7: "Mutluluğun Sesi" Şiiri

Çevren dergisinin 24. sayısının "Yazın" bölümünde Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Çıplak'dan" adlı şiiri yayımlanmıştır. Derginin sayıları incelendiğinde, "Yazın" bölümünün ilk şiirinin çoğu zaman Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait olduğu görülmektedir. Bu editoryal tercih, derginin Dağlarca'nın şiirlerine verdiği önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. "Çıplak'dan" şiiri, derginin 25. sayısında da yeniden yayımlanmıştır (Dağlarca, 1979: 63-64; Dağlarca, 1980: 57-58).

Çevren dergisinin 28. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Sevgi Bayrağı" başlıklı şiiri yayımlanmıştır (Dağlarca, 1980: 81). Aynı şiir, derginin 34. sayısında yeniden yayımlanmıştır (Dağlarca, 1982: 70).

Şiirin farklı sayılarda yeniden yayımlanması, *Çevren* dergisinin Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerine verdiği önemin ve bunları farklı dönemlerde yeniden okurla buluşturma eğiliminin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çevren dergisinin 31. sayısında Abdullah Rıza Ergüven imzalı bir yazıda Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın konu edildiği görülmektedir. "Fazıl Hüsnü Dağlarca'da Tanrı Düşüncesi" adını taşıyan bu yazıda "*Tanrı'nın varlığı konusunda sanatçının kimi zaman onaylayıcı, kimi zaman da yadsıyıcı olduğu*" belirtilir. Dağlarca'nın tam anlamıyla tanrıtanımaz (ateist) olmadığı gibi inançlı (mümin) da sayılamayacağı iddia edilmektedir. Özellikle *Çocuk ve Allah* kitabından örnekler, diğer düşünür ve filozofların söz ve düşünceleriyle karşılaştırma yoluyla ele alınmaktadır (Ergüven, 1981: 105).

Görsel 8: "Çıplak'dan" Şiiri

Fazıl H. DAĞLARCA (Türkiye)

Sevgi Bayrağı

*İşçiy'diler mavi tu'lum
Bir Batı kentinde
Şaşkınlıkla birbirlerine baktılar*

*Çalışmak
Bilyütlü onları hemen
Birbirlerinden el ayak taktılar*

*İşten çıkarken dalgalandı yeryüzünün sevgi bayrağı
Yaklaştılar birbirlerinin mumuna
Üftediler yakıldılar*

Görsel 9: "Sevginin Bayrağı" Şiiri

Yazın

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Açık

*Avucumudaki doğa ne
Kadınlar
Avuçlarımızdan başıyan yeryüzü*

*Eulerimiz ne
Kadınlar
Eulerimiz köylerimiz kentlerimiz*

*Çocuklarımızın stoaklığı ne
Kadınlar
Çocuklarımızı bizim kılan*

*Ulusların en güzel bakışı ne
Kadınlar
Ulusların dışarı sarkan dahi*

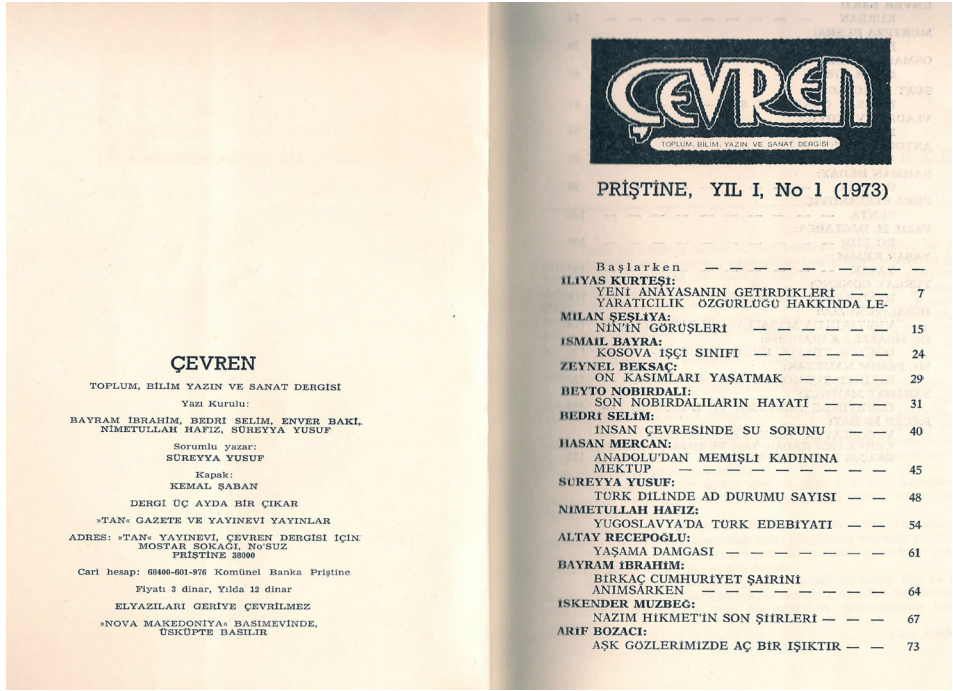
117

Görsel 10: "Açık" Şiiri.

Çevren dergisinin 29. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Açık" adlı şiiri yayımlanmıştır (Dağlarca, 1981: 117). Şiir, derginin 34. sayısında yeniden yayımlanmıştır (Dağlarca, 1982: 70-71).

İnceleme sonucunda, Çevren dergisinin Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bazı şiirlerini farklı sayılarda yeniden yayımladığı belirlenmiştir. "Tito'yla Kutlama", "Çıplak'dan", "Sevgi Bayrağı" ve "Açık" adlı şiirlerin birden fazla sayıda yer alması, derginin Dağlarca'nın şiirlerine verdiği özel önemi ve bu şiirleri farklı dönemlerde yeniden okurla buluşturma yönündeki editöryal yaklaşımını göstermektedir.

Çevren dergisinin 34. sayısında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirleri ortak bir başlık altında yayımlanmış; bu bölümde daha önce yayımlanan "Sevgi Bayrağı" şiirinin yanı sıra "Açık" ve "Ellemek" adlı şiirlere de yer verilmiştir (Dağlarca, 1982: 70-71).

Görsel 11: "Sevgi Bayrağı", "Açık" ve "Ellemek" şiirleri

Çevren dergisinde tespit edilen son Dağlarca şiirlerinden biri, derginin Mayıs 1984 tarihli özel sayısında yeniden yayımlanan "Tito'yla Kutlama"dır. Şiir, ilk olarak derginin 14. sayısında yayımlanmış, daha sonra Mayıs 1984'te çıkarılan özel sayıda ikinci kez okurla buluşturulmuştur. Şiirin yeniden yayımlanması, Çevren dergisinin Fazıl Hüsni Dağlarca'ya verdiği önemin sürekliliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Çevren dergisindeki son görünürlüğü ise 1986 yılında yayımlanan 55. sayıda olmuştur. Necati Zekeriya'nın, Altın Çelenk Ödülü'nü kazanan şairlerin şiirlerini bir araya getirdiği yazıda Dağlarca'nın "Egemen" adlı şiirine de yer verilmiştir (Dağlarca, 1986: 59).

Sonuç

Fazıl Hüsni Dağlarca, şiirleri ve kendine özgü edebî üslubuyla yalnızca Türkiye'de değil, yurt dışında yaşayan Türk şair ve yazarlar üzerinde de etkili olmuş önemli bir şairdir. Özellikle Eski Yugoslavya sınırları içinde yer alan günümüz Kuzey Makedonya ve Kosova'sında yayımlanan süreli yayınlarda şiirlerine ve hakkında kaleme alınan yazılara yer verilmesi, onun bu coğrafyada tanınan, eserleri ilgiyle takip edilen ve saygı gören bir edebiyatçı olduğunu göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular, Dağlarca'nın Türkçeye duyarlılığının, evrensel insani değerleri öne çıkaran şiir anlayışının ve Balkan Türk edebiyat

çevreleriyle kurduğu kültürel ilişkilerin bu ilginin oluşmasında etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplam 93 sayı yayımlanan *Çevren* dergisinde Fazıl Hüsni Dağlarca'ya ait 24 şiir tespit edilmiştir. Bunlardan dördü ("Tito'yla Kutlama", "Çıplak'dan", "Açık" ve "Sevgi Bayrağı") iki farklı sayıda yeniden yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra dergide Dağlarca hakkında kaleme alınan değerlendirme yazıları ile farklı şair ve yazarların tanıklıkları, onun yalnızca eserleriyle değil, edebî kişiliği ve Türkçeye yaklaşımıyla da Balkan Türk aydınları üzerinde güçlü bir etki bıraktığını göstermektedir. Bu yönüyle *Çevren* dergisi Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Eski Yugoslavya'daki edebî görünürlüğünü ve bölgedeki kültürel etkileşimi ortaya koyan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Bu çalışma, *Çevren* dergisinin Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Balkan Türk edebiyat çevrelerindeki görünürlüğünü belgeleyen önemli süreli yayınlardan biri olduğunu ortaya koymasına bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışma, dergide daha önce dikkat çekmeyen bazı Dağlarca şiirlerinin tespit edilmesi ve aynı şiirlerin farklı sayılarda yeniden yayımlanma pratiğinin ortaya konulması bakımından literatüre katkı sağlamaktadır.

Kaynaklar

Ataç, Nurullah, "Bir Şair", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(4), 1974, s. 95-97.

Cinciç, Slavko, "Çağdaş Türk Şiirinin Üstünkişisi", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(4), 1974, s. 101-104.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, *Açıl Susam Açıl*, Nova Makedonya Yayınları, Üsküp 1967.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Neruda", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 1(1), 1973, s. 105.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Oh kenti – Ohri", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 1(1), 1973, s. 106.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Erdede Olan", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 1(1), 1973, 106.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Seçme Şiirler", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(4), 1974, s. 113-117.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Bir Öykünün Bir Yeri", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(12), 1976, s. 101-104.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Tito'ya Kutlama", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 5(14), 1976, s. 65-66.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Aramak", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 4(11), 1976, s. 113.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Ağıt", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 5(15), 1977, s. 113.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "İki Er", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 6(17), 1978, s. 101.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Sesaydınlık", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*,

6(18-19), 1978, s. 119.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Özgürlük Üzerine Dörtlükler", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 6(18-19), 1978, s. 119.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Mutluluğun Sesi", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 6(20), 1978, s. 63.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Çıplak'dan", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 6(24), 1979, s. 63-64.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Çıplak'dan", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 7(25), 1979, s. 57-58.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Sevgi Bayrağı", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 7(28), 1980, s. 81.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Açık", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 8(29), 1981, s. 117.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Sevgi Bayrağı" *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 9(34), 1982, s. 70.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Açık", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 9(34), 1982, s. 70-71.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Ellemek", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 9(34), 1982, s. 71.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Tito'yla Kutlama", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, Özel Sayı (1974-1984), 1984, s. 43-44.

Dağlarca, Fazıl Hüsni, "Egemen", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 13(55), 1986, s. 59.

Ergüven, Abdullah Rıza, "Fazıl Hüsni Dağlarca'da Tanrı Düşüncesi", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 8(31), 1981, s. 105-112.

Hızlan, Doğan, "Tek Başına Bir Okul Dağlarca", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(4), 1974, s. 98-100.

Kıymaz, Mustafa Said, "Makedonya Türkçe Çocuk Edebiyatına Katkıları Bağlamında Necati Zekeriyâ (Çocuk Hikâyeleri Çocuk Şiirleri ve Çocuk Edebiyatı Antolojileri)", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 20, 2020, s. 242-266.

Koç, Raşit, "Balkanlar Türk Edebiyatına Katkıları Bağlamında Nusret Dişo Ülkü'nün Hayatı, Sanatı ve Eserleri", *Turkish Studies - Education*, 18(1), 2023, s. 165-195.

Krasniç, Daver, "Çevren Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Bu Dergideki Edebî Faaliyetler", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2006.

Mercan, Hasan, *Yaprak*, Tan Yayınları, 1985.

Mercan, Hasan, "Günlüğümde Süreyya Yusuf", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 5(15), 1977, s. 45-51.

Şimşek, Tacettin, *Fazıl Hüsni Dağlarca*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2025.

Todorovski, Gane, "Dağlarca'yı Okurken", *Çevren Toplum, Bilim, Yazın ve Sanat Dergisi*, 2(4), 1974, s. 105-112.,

Ülkü, Nusret Dişo, *Prizren Güzeli*, Dişo Türk Anaç, 2011.